

Postoupení pohledávky a postavení dlužníka

Jan Hurdík

1. Úvodem

Právní systémy soukromého práva jsou povolány při regulaci společenských vztahů náležejících do oboru jejich regulativní působnosti řešit zadání, která obsahují nezřídka protichůdné tendence. V závazkových vztazích takovými tendencemi může být na jedné straně uplatnění zásady *pacta sunt servanda*, směřující ke stabilitě uzavřených smluvních závazků a jejich zaměření na splnění závazku v intencích původního smluvního konsenzu stran, na straně druhé však dynamika zúčastněných společenských zájmů vyžaduje umožnit nezbytnou míru změn závazkových vztahů za jejich trvání.

Jedním z typů změn závazkových vztahů, které výslovně regulují občanskoprávní předpisy, je postoupení pohledávky (§ 524n. obč. zák.).

Postoupení pohledávky (též cese, lat. *cessio*) je považováno za změnu v subjektech závazkového vztahu, kdy do trvajících závazkového vztahu nastupuje na místo dosavadního věřitele (cedenta) třetí osoba (cesionář), která přijímá postavení dosavadního věřitele. Budeme-li posuzovat cesi nikoli s akcentem na účastníky závazkového vztahu, nýbrž na jeho obsah, pak jde o převod majetkové hodnoty v právní podobě pohledávky z osoby věřitele na

osobu třetí, odlišnou od dosavadních subjektů závazkového vztahu.

Postoupení pohledávky je institutem, umožňujícím řešit řadu situací vyvolaných např. dlužníkovou insolvencí, obecně nedostatkem hotových peněz v oběhu, je základem pro vyrovnání pohledávek a dluhů mezi subjekty formou vzájemného započtení, dokonce pro specifické aktivity typu *factoringu* apod. To vše jsou situace typické pro současnou českou ekonomiku a v posledních letech vedou k intenzivnímu praktickému využívání tohoto právního institutu, na který v předcházejících desetiletích naopak intenzivně padal prach. Postoupení pohledávky je však současně institutem, kterému se nedostává z jeho vnitřní ekonomické podstaty atributu, o který soukromé právo usiluje celou vahou své existence a který lze dokonce považovat za vlastní poslání soukromého práva: rovnováhy zúčastněných zájmů (srov. též § 2 odst. 2 obč. zák.). Cese svou trojstrannou povahou představuje labilní konstrukci, jejíž vyváženost předpokládá specifické právní zásahy do realizace ekonomických zájmů z cese plynoucích.

Při hledání slabého místa v koncepci cese zjišťujeme, že zákonodárce při její konstrukci vycházel z předpokladu, že postoupením pohledávky nedochází ke změně (zejména ke zhoršení) právního po-

stavení dlužníka. (Právní systémy ji zpravidla přiznávají cestou doktríny a judikatury bez zakotvení v textu občanských zákoníků, z evropských právních úprav tuto zásadu obsahuje – byť nikoli výslovně – § 1394 rakouského ABGB, podle něhož jsou práva cedenta totožná s právy cesionáře.)

V souladu s východiskem této úvahy je cese zásadně založena na aktivním spolupůsobení pouze dvou ze tří subjektů tohoto vztahu: cedenta a cesionáře. Dlužník (*cesus*) se na cesi aktivně neúčastní, nicméně je povinen respektovat její právní následky. Tento zjevný průlom do autonomie vůle stran a metody právní regulace staví dlužníka do pozice subjektu vztahu postoupení pohledávky, kterému je třeba věnovat zvláštní pozornost. Tento závěr podporuje i praktická zkušenost, z níž plyne, že téže o nezhoršení postavení dlužníka při cesi v praxi ne vždy koresponduje s realitou. Umožňuje-li zákon změnu v závazkovém vztahu bez aktivního spolupůsobení dlužníka, je na zákonu, aby nedostatek aktivního dlužníka postavení nahradil zákonnou úpravou, kterou by jej zejména ochránil před zhoršením jeho postavení, k němuž by mohla cese vést.

2. Cese a změny v povinnosti dlužníka plnit

Obecně stanoveným právním následkem postoupení pohledávky je přechod práva požadovat plnění na cesionáře a tomu odpovídající změna povinnosti dlužníka plnit (srov. § 524 odst. 1 obč. zák.). Tato koncepce je zásadně přijímána i dalšími právními řády Evropy, avšak v jednotlivých legislativních dílech se setkáváme s odlišnostmi, které nelze pominout (srov. §§ 407–409 německého BGB, §§ 1392–1399 rakouského ABGB, čl. 1689–1701 francouzského Code civil, doplněný zákonem n°76–519 z 15. června 1976, upravujícím některé formy postoupení pohledávky). Zákon zásadně požaduje v souvislosti s postoupením pohledávky:

- písemnou smlouvu mezi věřitelem a třetí osobou, jejímž obsahem je postoupení pohledávky cedenta na cesionáře, a
- oznámení postoupení pohledávky dlužníku cedentem, nebo prokázání postoupení pohledávky dlužníku cesionářem.

Z dikce zákona i z povahy cese lze dovodit, že smlouva o cesi jakožto smlouva konsenzuální nabývá účinnosti jejím uzavřením. Cese se tedy stane účinnou bez ohledu na to, zda byl dlužník o cesi vyrozuměn, příp. zda mu cese byla prokázána.

Poněkud pikantním důsledkem je nastoupení obecných účinků cese i vůči dlužníkovi. To znamená, že dlužník, vůči kterému nebyla splněna povinnost notifikace či důkazu cese, již sice není dlužníkem cedenta, nýbrž cesionáře, avšak jeho plnění poskytnuté cedentovi nesmí být odmítnuto. Nejde však již o plnění věřiteli, nýbrž o zproštění se závazku plněním osobě odlišné od věřitele (srov. § 526 odst. 1 obč. zák.).

Notifikací či prokázáním cese tato možnost dlužníka zprostit se závazku zaniká. Důležitou roli tedy nepochybně bude hrát posouzení, zda došlo v konkrétní situaci k notifikaci či důkazu cese.

Samostatně je třeba řešit situaci, kdy se dlužník, aniž by došlo k notifikaci či důkazu cese v intencích zákona, dozví o cesi jinak. Zde je zřejmé, že formální podmínky stanovené zákonem nebyly splněny a nenastaly tudíž následky notifikace či důkazu cese. Tento zdánlivý formalismus má své praktické odůvodnění při využití § 530 obč. zák., tj. dohodne-li se cedent s cesionářem, že bude pohledávku po dlužníkovi vymáhat sám. Pak dlužník není o postoupení vyrozumíván ani mu není cese prokazována.

Jiné právní řády formulují pozici dlužníka nikoli na základě *zlé víry* (viz výše), nýbrž prostřednictvím *dobré víry*. Jestliže tedy dlužník poskytne plnění cedentovi v dobré víře, že cedent je věřitelem oprávněným žádat plnění, je chráněn stejně jako ve výše uvedeném případě dlužník, kterému prokazatelně nebyla cese notifikována nebo prokázána. Toto řešení, založené na ochraně dobré víry dlužníka, přijímá např. rakouský ABGB (§§ 1395, 1396), či německý BGB (§ 407).

Posledně uvedená konstrukce dobré víry se blíží z hlediska subjektivní stránky odpovědnostní konstrukci nevědomé nedbalosti, neboť zahrnuje i případy, kdy sice dlužník o postoupení pohledávky nevěděl, ale vědět musel. Taková konstrukce zjevně zhoršuje právní postavení dlužníka, avšak současně usnadňuje některé těžko řešitelné situace (např. záměrný postup dlužníka, odmítajícího převzít sdělení nebo důkaz o cesi s cílem zabránit nastoupení jejích následků). Navíc podle tohoto řešení může právně relevantně oznámit dlužníkovi cesi kdokoli, resp. zdrojem informace dlužníka může být zdroj jakýkoli s předpokladem jeho dostatečné důvěryhodnosti.¹

Je zjevné, že posledně uvedené řešení založené na dobré víře skrývá své těžkosti. K nim bude patřit zejména důkaz o dlužníkově dobré víře, který může být složitější než důkaz notifikace nebo důkazu cese dle českého obč. zák.

¹ Srov. ZAWADA, K., Ochrona dłużnika przy przelewie wierzitelności, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 1992, s. 10–11.

3. Postavení dlužníka vůči cedentu a cesionáři

Postoupení pohledávky má za účinek možnost dlužníka odmítnout plnění cedentovi s poukazem na fakt cese a vznik možnosti dlužníka plnit cesionáři. Povinnost dlužníka neplnit cedentovi a naopak plnit cesionáři vzniká okamžikem notifikace nebo prokázání cese dlužníkovi cedentem resp. cesionářem. Dlužník tedy v době mezi postoupením pohledávky a jeho notifikací resp. prokázáním dlužníkovi:

- může plnit cedentovi, jeho plnění je však považováno nikoli za splnění, nýbrž za zproštění se závazku poskytnutím plnění cedentovi (srov. § 526 odst. 1),
- může plnit cesionáři vzhledem k účinnosti dohody o postoupení jako konsenzuálního kontraktu mezi cedentem a cesionářem.

Poslední varianta není bez pochybností, vycházejících z výkladu ustanovení § 526 odst. 1 věta druhá obč. zák. Z ní plyne, že na jedné straně je smlouva o postoupení pohledávky účinná okamžikem jejího uzavření, na straně druhé pozice dlužníka (máme na mysli jeho vyřazení z aktivní účasti na cesi) jej stylizuje do pasívní role. Současně však požadavek notifikace resp. prokázání cese vůči dlužníkovi vytvářejí jistou míru nejistoty o vázanosti dlužníka cesí mezi uzavřením smlouvy o cesi a notifikací, resp. průkazem cese. Tomuto stavu zjevně napomáhá i ne zcela výstižná formulace provedená ust. § 526 odst. 1 věta druhá, která neodpovídá na otázku, zda dlužník v tomto mezidobí může (či musí) plnit jen cedentovi, či zda může plnit i cesionáři. Naše stanovisko je v souladu s variantou předchozího odstavce, ovšem s vědomím, že jde o otázku diskusní.

Zdálo by se tedy, že není důvodu pro odmítnutí plnění nabídnutého, v takové situaci dlužníkem cesionáři. Výhrady proti tomuto postupu lze ovšem mít při využití § 530, který umožňuje, aby na žádost cesionáře vymáhal cedent postoupený nárok sám na účet cesionáře, neboť tím by došlo k vyloučení dohody o vymáhání pohledávky cedentem pro cesionáře. Vzhledem k cíli tohoto ujednání však lze mít zato, že přípustnost poskytnutí plnění dlužníkem cesionáři je v intencích, nikoli proti smyslu ujednání dle § 530. S poukazem na § 530 tedy patrně nebude možno takto popsaný postup dlužníka právně relevantně odmítnout.²

Otázku po formě notifikace či důkazu cese bude nutno řešit v intencích zásady neformálnosti právních úkonů podle obč. zákoníku (§ 35 odst. 1, potažmo § 40 odst. 1 a *contrario*). Z toho plyne, že nejenže notifikace cese nemusí splňovat zvláštní podmínky své formy, avšak tato forma nevyplývá rigorózně ani z požadavku důkazu cese provedeného cesionářem. Ačkoli zákonodárce zřejmě implicitně konstruoval důkaz cese v podobě předložení textu smlouvy o cesi cesionářem dlužníkovi (srov. požadavek písemné formy smlouvy o cesi), ze zákona tento postup jako jediný nevyplývá a z povahy občanskoprávní kodifikace jej nelze rovněž dovodit. Lze tedy zjevně provést důkaz cese i jinak.³

S postoupením pohledávky jsou spojeny další specifické, avšak zákonem výslovně neřešené situace. Jednou z nich je ochrana dlužníka před situací, kdy mu bude (řádně) notifikována cese, dlužník bude plnit cesionáři, avšak následně se ukáže, že k řádné cesi nedošlo a cedent bude požadovat plnění v rámci původního závazku. Takovou situaci je na první pohled vhodné řešit ve prospěch dlužníka. Českému občanskému právu však chybí obvyklé právní nástroje pro podobné situace (*exceptio doli, výslovně zakotvená zásada „nikdo se nemůže dovolávat vlastního pochybení“ apod.*), vzdáleně tu snad přichází v úvahu možnost odmítnout plnění dlužníkem cedentovi s poukazem na § 3 odst. 1 obč. zák.

Komplikací této situace je existence či neexistence dobré víry dlužníka o tom, že k postoupení pohledávky, z níž plnil domnělému cesionáři, skutečně došlo. Ani tuto situaci zákon neřeší, neboť dobrá víra u cese nemá výslovné uplatnění, a tudíž je nepoužitelná jako přímý prostředek řešení.

Zdá se tedy, že řešení v duchu koncepce obč. zákoníku vychází z povinnosti k vydání bezdůvodného obohacení, které by mělo sledovat formálně právní stav vzniklý plněním dlužníka cesionáři z důvodu, který neexistoval (§ 451 odst. 2 obč. zák.).

Je evidentní, že z hlediska pozice dlužníka se jedná o stav, který jej může přivést do složité situace, kterou sám nevyvolal, avšak odstranění jejíchž následků ponese z valné části na svých bedrech.

Téze, podle níž se při cesi nezhoršuje postavení dlužníka, byla využita i v judikatuře k omezení dlužnickovy pozice. Výslovně na této pozici stojí rozsudek Nejvyššího soudu z 3.3.1998 č.j. 1 Odon 112/97 (R 28/1999), který odmítl přiznat dlužníkovi u postoupení pohledávky podle § 128 odst. 1

² Účinnost smlouvy o cesi není chápána jednotně: tak podle převažujícího stanoviska francouzské literatury zaniká vztah dlužníka k cedentovi a vzniká k cesionáři okamžikem řádného oznámení cese. Viz např. MARTY, G. – RAYNAUD, P., *Droit civil. Tome II. Les obligations*, Sirey, Paris, 1962, s. 818.

³ Je třeba poznamenat, že jiné právní systémy písemnou formu notifikace výslovně či cestou výkladu požadují tak výslovně písemnou formu požaduje např. § 409 BGB či § 515 polského obč. zák.

bývalého hospodářského zákoníku pozici osoby dotčené relativní neplatností smlouvy o cesi, a tudíž pozici osoby oprávněné dovolat se relativní neplatností takové smlouvy. Jako důvod přitom uvádí, že postoupením pohledávky se postavení dlužníka jako třetí osoby nijak nezměnilo.

Jde o stanovisko, které zjevně lze uplatňovat i na aktuálně vzniklé situace opírající se o platné právní předpisy (§ 40a věta první obč. zák.). Jeho vyznění současně zřejmě není vyvážené z hlediska pozic zúčastněných osob: otázkou je, zda u postoupení pohledávky lze bez dalšího odmítnout aktivní roli dlužníka jako „třetí osoby, jejíž postavení se postoupením pohledávky nijak nezměnilo“, či zda by nebylo vhodnější dotčení dlužníka cesí v konkrétním případě podrobit dokazování, aby bylo možno vyloučit tvrdost uplatnění této obecné klauzule.

Pomocnou ruku při nejasnostech, které mohou vzniknout v situaci, kdy dlužník má pochybnosti, kdo v souvislosti s postoupením pohledávky je vůči němu věřitelem oprávněným žádat plnění, představuje možnost složit plnění do úřední úschovy (§ 568 obč. zák.).

Je evidentní, že shora uvedená podmínka pro přijetí úschovy zahrnuje i případy, kdy dlužník má pochybnosti, kdo z více osob (cedent či cesionář) je věřitelem oprávněným žádat plnění. Tato možnost je bez pochyb využitelná jen k řešení částí situací ohrožujících dlužníka, jak jsou popsány výše, a to pouze těch, kde dlužník bude mít prokazatelné pochybnosti o tom, kdo je věřitel. Sporná situace naopak může nastat tehdy, byl-li dlužník řádně vyzván cedentem o cesi, avšak má informace z jiných zdrojů, že k platnému postoupení pohledávky nedošlo. Vzhledem k nedostatku zákonné ingerence dobré víry dlužníka bude zřejmě nutno respektovat ustanovení § 526 obč. zák. a k těmto informacím z jiných zdrojů nepřihlížet. Tomuto závěru svědčí i nedostatek ochrany dlužníka jednajícího v dobré víře.⁴

4. Pluralita cesí a postavení dlužníka

Zvláštní situace může nastat v případě, dojde-li k několikerému postoupení téže pohledávky. To může nastat buď tehdy, když cesionář následně svou cesí nabytou pohledávku postoupí dále, nebo tehdy, když též cedent postoupí tutéž pohledávku několikrát různým osobám. V obou případech se klade otázka spojená s ochranou dlužníka. Dlužník bude povinen chovat se v souladu s § 526 obč. zák., tedy plnit tomu, kdo je jako cesionář cedentem notifiková-

ván, nebo kdo se prokáže sám jako cesionář.

V případě dvojí notifikace bude situace odlišná podle toho, zda jde o následnou cesi cesionářem třetí osobě, či o cesi provedenou týž cedentem vůči různým cesionářům. (Zatímco český občanský zákoník vícenásobnou cesi neupravuje vůbec, výslovnou úpravu cese dle druhé varianty uvedené dále nalézáme v § 408 německého BGB.)

V prvním případě je situace jednodušší: dlužník, kterému byla první cese notifikována nebo prokázána, je vázán novým vztahem a novou pozicí svou vůči cesionáři jako nastoupivšímu věřiteli. Následná cese téže pohledávky bude mít relativně jasný vychodí stav a tedy i následky.

Ve druhém případě nastává situace jiná: Dlužník není přímým účastníkem smluvního vztahu cese, cese je mu notifikována nebo prokázána zprostředkovaně: Dlužník je tedy vázán na informace podávané mu jednou ze stran vztahu cese. Mezi skutečným vztahem cese a jeho notifikací (ale i důkazem) vůči dlužníku může být časový rozdíl, případně obsahový nesoulad. Samotná tato komplikace se ještě prohloubí, dojde-li k několikeré cesi téže pohledávky stejným cedentem několikrát.

Nejasné je, platí-li v tomto případě notifikace první nebo další (resp. poslední). Podstata řešení spočívá zjevně v právních následcích cese: Cesí nastupuje cesionář na místo cedenta, tedy zaniká vztah mezi dlužníkem a cedentem, který nejen není povinen ani oprávněn po notifikaci cese plnit cedentovi, avšak zanikají i ostatní aspekty vztahu dlužníka a cedenta, včetně povinnosti (oprávnění) dlužníka reagovat na následující notifikaci či jiné úkony cedenta ohledně nové cese téže pohledávky jinému cesionáři. Tento následek první cese vůči dlužníkovi ovšem může být v rozporu se vztahem cese, který mohl být zrušen, postižen neplatností apod. Právní vazba cedenta na dlužníka tedy zaniká první notifikací a dlužníkovi pozici nelze dostatečně účinně a bezpečně přizpůsobit změnám ve vztahu cese.

V úvahu přichází prokázání nové cese původním cesionářem, který ovšem na takovém úkonu nemusí mít zájem. Cestou ke vzniku právní vázanosti dlužníka následnou cesí může být prokázání cese cesionářem následným. Potíž tu vzniká konkurencí úkonu původního cedenta – notifikací – a úkonu konečného cesionáře – průkazu, které prokazují každý jiný stav cese a u dlužníka vyvolají zřejmě oprávněné pochybnosti, kdo je jeho věřitelem. Jako řešení, které ovšem zákon výslovně nezná, může být provedení důkazu následným cesionářem nejen o nové cesi, nýbrž i o důvodech zániku nebo o neplatnos-

⁴ Námitky dlužníka, které může uplatnit na základě § 529 odst. 1 obč. zák., musí směřovat proti pohledávce, nikoli vůči osobě věřitele, a v tomto případě jich nelze použít.

ti atd. cese původně notifikované. Takové řešení je ovšem pochybné z hlediska relevance, zejména z hlediska jeho uznání dlužníkem, a vyžadovalo by zřejmě výslovnou zákonnou úpravu. Některé zahraniční právní úpravy řeší uvedenou otázku výslovně ve prospěch ochrany dobré víry dlužníka (např. §§ 407–409 BGB). Česká právní úprava, která výslovně (ale ani dostatečně nepřímě) řešení tohoto dilematu nezná, vytváří stav právní nejistoty mezi pozicí dlužníka na jedné straně a vývojem vztahu (vztahů) cese mezi cedentem a cesionáři na straně druhé, který nelze za daného legislativního stavu uspokojivě odstranit výkladem.

5. Cese a námitky dlužníka

Na rozdíl od shora popsanych situací vznikajících v důsledku postoupení pohledávky, námitky dlužníka jsou institutem, který do značné míry jeho pozici po realizaci cese zvyhodňuje. V souladu s § 529 obč. zák. může dlužník vůči cesionáři uplatnit námitky:

- a) které mohl vůči cedentovi uplatnit v době postoupení, a dále
- b) námitky, které vyplývají z faktu, že věřitelem pohledávky se stal cesionář, tedy námitky vůči cesionáři.

Samostatnou kapitolu v tomto rámci tvoří pohledávky dlužníka k započtení vůči pohledávkám cedenta resp. cesionáře. Na jedné straně mu zůstává možnost započítat své pohledávky způsobilé k započtení, které měl vůči cedentovi v době notifikace nebo prokázání cese. Podmínkou jejich uplatnění je jejich oznámení bez zbytečného odkladu cesionáři. Zvyhodnění dlužníka ve srovnání s běžným režimem jednostranného započtení (srov. § 581 odst. 1 věta druhá) představuje jeho možnost započítat proti postoupené pohledávce i ty vlastní pohledávky dlužníka, které v době notifikace nebo prokázání cese ještě nebyly splatné (§ 529 odst. 2).

Na druhé straně lze využitím možností ustanovení § 530 omezit dlužníkovu právo započítat své k započtení způsobilé pohledávky, které má dlužník vůči cesionáři v době vymáhání pohledávky cedentem svým jménem na účet cesionáře.

Zde se ukazuje relativnost uvedených výhod dlužníka, které lze do jisté míry eliminovat dohodou cedenta s cesionářem. Navíc zákon dává možnost za splnění snadno splnitelných zákonných podmínek § 530 odst. 1, aby pohledávku vymáhal podle dohody cedenta s cesionářem cedent svým jménem

na účet cesionáře. Tato skutečnost je zvlášť praktická v případech, kdy k cesi došlo v době mezi získáním titulu pro soudní výkon rozhodnutí a vykonávacím řízením. V takovém případě se totiž postupem podle § 530 odst. 1 odstraní někdy těžko překonatelná překážka doložení přechodu práv a povinností mezi cedentem a cesionářem ve značně formalizované podobě, jak požaduje § 256 odst. 1,2 obč. soudního řádu.

Za připomenutí stojí, že dlužníkovi nebudou náležet námitky proti samotné cesi, pokud tyto námitky může uplatnit jen zákonem kvalifikovaná osoba (srov. citované R 28/1999). To se bude týkat zejm. možnosti odstoupení od smlouvy o cesi či dovolání se relativní neplatnosti smlouvy o cesi.

Naproti tomu zřejmě nic nebrání dlužníkovi uplatnit námitku neplatnosti absolutní. Sem budou spadat námitky opírající se o ustanovením § 525 výslovně provedený výčet pohledávek, které nelze postoupit, a jejichž postoupení by činilo smlouvu o cesi absolutně neplatnou (§ 39 obč. zák.).

Formulace českého obč. zákoníku (§ 529 odst. 1) ponechává dlužníku při cesi námitky, které mohl uplatnit ve chvíli postoupení. Zatímco tato formulace odpovídá dikci § 404 BGB, polský obč. zákoník ve svém čl. 513 § 1 váže stav námitek dlužníka na okamžik, když se dlužník dozví o cesi. Tento závěr lze dovodit i ze souvislosti § 1396 ABGB. Uvedený časový rozdíl může být zanedbatelný, avšak může představovat významný faktor. Ten přichází v úvahu nikoli u všech námitek dlužníka. Tak nebude mít právní relevanci u námitek, u které nezáleží na osobě, vůči níž je vznesena, jako může být námitka, že pohledávka zanikla splněním. Naopak právně významná bude u námitek započtení dlužníka proti cesionáři za podmínek § 530 odst. 2 obč. zák., tedy když namísto cesionáře vymáhá pohledávku cedent.

Dikce českého občanského zákoníku neřeší rovněž výslovně otázku, komu má dlužník v souvislosti s cesí adresovat své námitky. Ustanovení § 529 odst. 1 hovoří pouze o námitkách proti pohledávce. Většinový názor zahraniční literatury soudí, že námitky je třeba uplatnit proti cedentovi.⁵

Zdá se však, že tento názor nebude možno uplatnit paušálně, nýbrž má několik eventualit:

- a) Vzhledem k tomu, že dlužník na základě cese vystupuje z dosavadního vztahu k cedentovi a je vázán následně vztahem k cesionáři, prvotním hlediskem bude zřejmě dlužníkovu vázanost konkrétním vztahem v okamžiku uplatnění námitek. V tomto smyslu by zásadně dlužník měl uplatnit své námitky proti té

⁵ Srov. BYDLINSKI, F., Die Anfechtungs- und Auflösungsrechte der Zessionsschuldners, Österreichische Juristen-Zeitung, 1981, ss. 421n., LARENZ, K., Lehrbuch des Schuldrechts, Bd. I., München, 1979, ss. 474n.

osobě, která je v dané chvíli věřitelem jeho pohledávky.

- b) Zvláštní situace nastává v časovém úseku, když k cesi již došlo, avšak dlužník má možnost zprostit se svého dluhu plněním cedentovi (§ 526 odst. 1). Vzhledem k dikci tohoto ustanovení by nebylo možno vyloučit předstížení, které vykoná dlužník tím, že zvolí, zda námitky uplatní vůči cedentovi či cesionáři.
- c) Výjimku z obecných závěrů uvedených výše zřejmě budou představovat námitky dlužníka, směřující nikoli proti pouhé pohledávce, nýbrž proti jejímu širšímu základu. Příkladem může být námitka dlužníka absolutní neplatnosti smlouvy, případně dlužníko-vo odstoupení od smlouvy uzavřené s cedentem, v jejímž rámci je postoupená pohledávka pouze částí celého obsahu smlouvy. Zde zřejmě nebude moci dlužník uplatnit takový úkon vůči cesionáři, neboť ten je z cese nositelem (nebo tvrzeným nositelem) pouze části obsahu smlouvy, kterou dlužník napadá.

6. Závěrem:

Postoupení pohledávky je úkon, který se svým pojetím při pozorném pohledu vymyká typickým principům právních konstrukcí a tomu odpovídají-

cím běžným právní postupům v oboru občanského práva. To vyvolává obtíže při hledání takové cesty realizace cese, aby reagovala na požadavek vyváženosti pozic všech účastníků. Jak se ukazuje, prezumpce, podle níž se cesí právní postavení dlužníka nemění, přesněji nezhoršuje, s níž zákonodárce přistupoval k legislativnímu řešení smluvní cese, je v některých ohledech spíše fikcí. V řadě situací, které ovlivňují pozici dlužníka v rámci cese, jde spíše o faktické změny za formálního respektování právní rovnosti pozic, avšak realita právní praxe ukazuje, že ani formálně právní řešení realizace cese nejsou zcela bez podílu na změně pozice dlužníka. Právo pozitivní – právě s ohledem na řadu specifík cese ztěžujících obvyklé postupy dosažení rovnováhy zájmů účastníků tohoto vztahu z obecných možností občanského zákoníku – ponechává v některých směrech dlužníka příliš napospas chování cedenta a cesionáře. Cílem tohoto článku bylo na tyto disproporce upozornit, stejně tak jako na některé dílčí odlišnosti, obsažené v právní úpravě a vyslovených právních stanoviscích v některých dalších evropských zemích. Zpřesněním právní úpravy i posílením ochrany resp. aktivní role dlužníka v procesu postoupení pohledávky lze odstranit některé tendence uplatnění a výkladu tohoto institutu, které naznačují, jako by cese byla vybavena funkcí, kterou jí zákonodárce rozhodně nesvětil ze své vůle – funkcí sankční, stíhající dlužníka a zhoršující proti předpokladům zákonodárce jeho postavení v tomto vztahu.